

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Каа-Хемского района

МБОУ СОШ с.Бурен-Хем

СОГЛАСОВАНО

ЗВР _____

Ховалыг К.С.
/Ховалыг К.С./

УТВЕРЖДЕНО

Директор _____

Бичекей А.А.
/Бичекей А.А./

Приказ № 1/3

от «30» августа 2025г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
Курса внеурочной деятельности
«Улусчу ужурлар»
для обучающихся 2-го класса

Составила учитель родного
языка и литературы Карди К.Б..

«УЛУСЧУ УЖУРЛАР» ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Бо программаны 1-4 класстарга шенедели өөредилге – номчулга ному «Улусчу ужурларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөредилге-кижизидилгели ажыл-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөредилге системаларында чаа угланышкын, тускай бижыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужурлары улусчу педагогиканың кол өзөөн тургуспушаан, өзүп орар салгалдың кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүлө кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нелтерээн. Программаның кол угланышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

Бодун каяа-даа төлептиг ап билири;

Этикет база янзы-бүрү ужурларны сагып билирин чаңчыктырар;

Улуг улусту хүндүлөп, бичии кижилерни кээргеп, чаптап билири. Хире шаа-биле дузазын чедирип, ачы-буянның, биче сеткилдиг болурун хевирлээр;

Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;

Өг-бүлезиниң кижигүннери база эш-өөрү-биле эп-найралдыг, хүндүлээчел, дузааргак болуру. Сагылга-чурумга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглерни сагып билиринге чаңчыктырар;

Төрөөн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амьтаннарның, үнүштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыр ужурлары.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарыга кол негелделер.

2-ги классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

этикетке хамаарышкан тыва улустун ёзу-чаңчылдарны билири;

бичии кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилен болуру;

кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларны хүндүлээр;

чугаа уезинде бодун топтуг алдынары ниити аажы-чан культуразынын чарылбас кезээ деп чувени шингээдип алыр;

янзы-буру байдалдарга бодун толептиг алдынып билири;

оол кижиге хамаарышкан дурум-сагылгалары;

оске бажынче кирерде сагылгалар;

бажынга келген кижини хүлээп алырынын ужурлары;

кылаш ужурлары;

чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайнын шимчээшкиннери;

2-ги класстың доозукчуларының билиглерни шингээдип алырының аргалары:

чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алыр.

боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.

эжиниң саналын деткиир азы анаа бодунуң хуузунда бодалын немээр.
 эш-өөрүнүң сөзүн дыңнаар, оларга дузалажыр ийикпе кошкактарны камгалаар мөзү-шынарга кижизидер.

№	Шагы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилерниң билиглеринге негелделер	Эрттирер хүнү	
					план	факт
1	1	Этикет	Этикет деп чуу чүвөл ону билиндирер. Анаа чүү хамааржырын билиндирер.	Этикет хүн-бүрүде ажыглаар чурум. Ук терминге хамаарышкан чижектерни кирип билири.		
2	1	Курай-курай	Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырда ырлаан эвилең-ээлдек ужурларны тывары		
3	1	Өг-бүлөгө ээлдек болуру	Чоок төрөл улус аразында харылзаа. Эргелеткен, чассыткан сөстөр	Чүгле кады төрөөн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзеп, хүндүлээри		
4	1	Чарашпай. Дунмам	Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Чарашпайның эки шынарларын тып билири.		
5	1	Назын хүндүзү	Назын хүндүзүнүн дугайында билиндирер	Дурум сагыгларны угаап-бодал, ону чижектер кырынга тайылбырлап билири		
6	1	Кырган-авам	Ырны дыңнаар, ырлажыр			
7	1	Б. Комбу «Чурттуң төлдери»	Ада-чурттуң кым салгаарын билиндирер	Шүлүктү аянынг номчул, ооң утказын дамчыдып билир		

8	1	Ээлдек чугаа ужуурлары	Кижилер янзы-бүрү байдалдарга чугаалажырын көргүзөр	Чугаа үезинде янзы-бүрү эмоцияларны илередири		
9	1	Таньжары.	Бодун таныштырып билирин чедип алыр	Бодунун чүглө ат-сывы эвес, а өске-даа информацияны айтырып база бодунун дугайында чугаалап таньжар		
10	1	Таныштырары.	Улуска эш-өөрүн, өске-даа кижилерин таныштырар чурумнар	Янзы-бүрү байдалдарны оңйап тургаш, эш-өөрүн таныштырар		
11-12	2	Янзы-буру чугаа ужуурлары	Чугаалажылга этикедин сагыырын чедип алыр	Эптиг-чөптүг сөстөрни ажыглааары дээрге, улустарнын бүзүрөл, хүндүткелин чаалап алыры дээрзин угаап билип алыр		
13-14	2	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдары	Даштыкы хевирин барымдаалап чугаалажыдылга чорудары	Даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдып тура, ажыглаар-ажыглавас сөстөрни билип алыр		
Кижинин чаражы - бүдүжүндө						
15-16	2	Оол кижичи	Өг-бүлениң, дөргүл-гөрөл улустун, ада-чурттун даяныр чөлөнгийжи, ынаныжы – оол кижичи деп чүвени өөреникчилерге угаадыр	Эр кижиге хамаарышкан хүлээлгелерни шингээдип алыр		
17-18	1	Э. Кечил-оол «Угаан-бодал» А.Арапчор «Эр кижинин чангыс состуу»	Шүлүктөрни аянынг номчудар	Шүлүк бүрүзүнге хамаарышкан амыдыралдан болушкуннарны аңгылап, чижек кылдыр бээри		

		А. Даржай «Кижинууру»						
19	1	Эреспей. Чунгувуста		Ырыларны ырладыр	Утказын билип алыр			
20	1	А. Шюон «Таныжкылга»		Элтиг-эвилең сөстен кижисеткили чазыга бээр, а багайсөстөрдөн мунгарай бээринчугаалажыр	Чогаалдың маадырының кылганчоруунга бодунуң үзел-бодалынчугаалап өөренир			
21	1	Кыс кижиде		Өг-бүлениң чырыгкызы, одаан тудар кижиде – кыс кижидээрзин билиндирер	Кыс кижиге хамаарышкан экишынарларны сактып аар, кыс кижиниң арыг-силиг, чазык-чаагай шырайлыг, сагыш-човаачал болурун билип алыр			
22	1	Электей бээр		Ырны ылажыыр	Чүге ырны бижээнин чугаалаар			
23	1	Бичии кижиниң өске бажыңче кирерде сагыр ужурлары		Суурга, хоорайга, аал коданга сагыр ужурларбиле таныштырар	Суурда бажыңче, аал коданче, хоорайда квартираже кирердечүнү сагырын билип алыр			
24-25	2	Бажыңга келген кижини хүлээп алырының ужурлары		Келген кижини хүндүлөп уткуп алырының негелделери-биле уругларны таныштырар	Бажыңга кижиде келсе, канчаар уткурун, дөрже чалаарын, үдээрин сактып алыр			
26	1	Шырай ужур		Шырай ужурунуң дугайында өөреникчилерниң билиин улам ханыладыр	Бардам шырай, чазык шырай, эскет чок болгаш кенен шырайлар дугайында билип алыр			
27-28	1	Хөглүгбей. Кылаш ужурлары		Кылаш кижиниң дугайында чугаалап турар бир кол чүүл дээрзин дамчыдар	Кижиниң кылажы кандыг болза экизин билип алыр			
29-30	1	Шимчээшкин ужурлары		Кижиниң шимчээшкин кандыг болурун угаадыр	Хол-бут шимчээшкинни, кыс кижиниң машинаже кирерде шимчээшкиннери, чугаа үезинде шимчээшкиннер дугайында билип			

31	1	Чөдүрериниң ужурлары. Синмирериниң ужурлары. Азырарының ужурлары. Өөш эде берзе		Янзы-бүрү байдалдарга чүнү канчаарын чижектерге көргүзүп тайылбырлаар	Янзы-бүрү байдалдарга белен болдур кылдыр ону кезээде сактып, бодал чоруур				
32	1	Өске кижиниң херекселинге дегбезиниң ужурлары		Өске кижиниң херекселинге чөпшээрел чокка дээп болбазын кижизидер	Чөпшээрел, диленир чорук дугайында билип алыр				
33	1	Чаңчыл чарашта- чоргаар, кижиги экиде- дыш.		Өөрөнгөн чүүлдерин сактып чугаалажыр	Сагып, кылып чоруур ужурларының дугайында кыска медээни дамчыдар				
34	1	Туңнел кичээл							